

Az elsősorban az innsbrucki állami levéltár anyagára épülő, nagyrészt eddig kiadatlan anyagot közlő forráskiadvány az említett monográfiával olyannyira szoros egységet alkot, hogy a kötet bevezető általános rövid tájékoztatása a munkák egyes fejezeteinek egyeztetését is közli. Ennek megfelelően a nemcsak vámtarifákat, hanem a vámokkal, kereskedelemmel, utakkal kapcsolatos igen változatos anyagot közlő forráspublikáció is tárgy szerinti felépítésű, s nyolc fő fejezetén belül tart területi és kronológiai rendet. A közlési mód nem egységes, hanem az anyag természetét, a keret szabta lehetőségeket és a szerző szempontjait követi: egyes részek az érdemi részt teljes szövegben publikálják, más fejezetben regesztákat közöl, sőt egyes helyeken az ismertető leltárak műfajához közeledik. Ugyanígy hol a kérdés teljes forrásanyagát közli, hol pedig szelektált anyagot ad. Átírási módja sem egységes: kisebb következetlenségektől eltekintve 1600-ig betűhív, ez időpont után szóhív szöveget közöl. Igen bő magyarázó anyag kíséri a forrásközlést, ez azonban a tipográfia el nem különített volta miatt nem eléggé áttekinthető. A kiadványnak S. monográfiájával való szoros kapcsolatára, s ezáltal szélesebb olvasókör igényének szolgálatára mutat az is, hogy a közölt latin anyag német fordítását is rendszeresen mellékeli.

A kötet nem bővelkedik magyar vonatkozásokban, mindössze két ízben említ a magyar marhakereskedelemmel kapcsolatos anyagot a XVI. századból.

A munkát tárgy-, hely- és névmutató zárja, valamint egy, a vizsgált terület útjairól készült térkép-vázlat, amely a kereskedelem- és vámtörténeti vonatkozású helyeket és a határokat is jelöli.

A kiadvány szerkezete, közlési módja, S. monográfiájával való szerves kapcsolata a jelen esetben indokolható. Kérdéses azonban, hogy ha a további kötetek is ilyen szabadon követik kiadandó anyaguk sajátosságait és kiadójuk formáló szempontjait, nem fog-e ez a sorozat forrásanyagának nehezen áttekinthető voltához vezetni.

Surányi Bálint

Wilhelm, Ebel: Bürgerliches Rechtsleben zur Hansezeit in Lübecker Ratsurteilen. Quellensammlung zur Kulturgeschichte. Hrg. von Wilhelm Treue. 4. köt. Musterschmidt Verlag, Göttingen—Frankfurt—Berlin 1954, 85 old.

Úó.: **Lübecker Ratsurteile.** Musterschmidt Verlag, Göttingen—Frankfurt—Berlin 1955—1958, 3 köt. XV+579; I+640; II+747 old.

Lübecknek, az első Hanza-városnak jogát a Hanza virágzásáig (XV. század) a Keleti-tenger partvidékén, főleg Mecklenburgban, Pomerániában, Észtországbán, Lívlandban, Holsteinban és Schleswigben 110 város vette át. Az így létrejött lübecki jogtartományhoz (Stadtrechtskreis) azonban a Hanza érdekeltségében levő egyéb települések is beletartoznak. Lübeck joga a magyarországi városi jog kialakulása szempont-

jából közvetlenül nem érdekel bennünket, hiszen a magyarországi városi jog kialakulásánál — a magyar jogszokásokon kívül — a magdeburgi és a bécsi jog érvényesült. Magdeburg azonban jó ideig maga is Hanza-város volt, s így Lübeck joga közvetve azokon a területeken is hatott, amelyek a magdeburgi jogtartományhoz tartoztak. E területek (Brandenburg, Szászország, a német lovagrend területe, Lengyelország, Szilézia) közül a mi szempontunkból Szilézia volt a legjelentősebb, s ez a magdeburgi jog közvetítésének útját is megmutatja.

Ebelnek, a lübecki jogtartomány kitűnő ismerőjének fenti kiadványai számunkra azért is tanulságosak, mert rámutatnak arra, hogy a városi jog vizsgálatánál nem szabad megelegedni egy-egy jogkönyv (pl. nálunk a Budai Jogkönyv) jogalkotásával, mert egy-egy jogkönyv a tényleg érvényben volt jogszabályoknak csupán csekély részét tartalmazza. Lübeck városi joga például XIII. és XIV. századi kéziratokon alapul, amelyet a Hanza életében a XVI. században bekövetkezett változások miatt azonban 1586-ban az ún. revideált lübecki városi jogban (Revidiertes Lübeckisches Stadtrecht) újra kodifikáltak. A két időpont közti jogfejlődés, valamint a kodifikált városi jogban nem szereplő jogi kérdések megítélése szempontjából éppen ezért felbecsülhetetlen forrásanyagot tartalmaznak a lübecki városi tanács, mint a jogtartomány legfelsőbb fellebbezési fóruma által hozott ítéletek, illetőleg elvi döntések. E háromkötetes forráskiadványában az 1421- től 1550-ig terjedő időből 2980 ilyen, eddig kiadatlan tanácsi ítéletet tesz közzé az eredeti közép-német (mittelniederdeutsch) nyelven. Az első helyen említett könyvben pedig e szövegek alapján a családi és örökösödési jog, az építkezési és szomszédsági jog, valamint az ipari és kereskedelmi jog körébe tartozó kérdéseket konkrét jogesetek alapján világít meg. Ilyen kérdésekre a forráskiadványban a regesztát pótló címszók is felhívják a figyelmet. Az eredeti szöveg közzététele a mi szempontunkból a jogtörténeti terminológia miatt fontos. Tekintve azt, hogy a magdeburgi jognak nincsen még az összes kéziratot felölelő modern kritikai kiadása (csak az alapjául szolgáló Szász Tükörnek), s a német jogi műnyelv szótára (Deutsches Rechtswörterbuch) is még csak a H-betűig jutott el, a túlnyomóan közép-német terminológiát tartalmazó Budai Jogkönyv helyes értelmezése szempontjából ezek a lübecki szövegek nagyon tanulságosak.

A lübecki városi jog 1586. évi változata 1900-ig, a német polgári törvénykönyv megalkotásáig volt magában Lübeckben s néhány lübecki jogú városban érvényben. A Budai Jogkönyv a tárnoki ítélőszéken keresztül az ún. szabad királyi városokra, de más városokra nézve is lényegében 1848-ig volt irányadó. E hosszú idő alatt azonban legfeljebb a jogkönyvek elvont fogalmazása maradt ugyanaz, tartalommal ezt az eleven életre, az élő joggyakorlatra támaszkodó városi jogszolgáltatás töltötte meg. Ebel különösen a reformációnak (1530) és a birodalmi törvényeken keresztül ható római jognak a hatását emeli ki, például az egyházi alapítványok vagy az örökösödési jog szempontjából. A szerző megtörtént esetek elemzésével bizonyítja azt is, hogy a középkori városképnek változatlan fennmaradása egészen a XVII—XVIII. századig

lényegében az építkezési és a szomszédsági jog rendelkezéseivel, illetőleg jogszokásaival magyarázható. Az ipari és a kereskedelmi jog területéről a legtanulságosabb az, amit a céhkereteket áttörő szabad vállalkozók, az orvosok és a képzőművészek jogállásával kapcsolatban mond. Külön munkában dolgozta fel a kereskedők jogviszonyaira vonatkozó ítéletek anyagát (Lübisches Kaufmannsrecht, vornehmlich nach Lübecker Ratsurteilen des 15.—16. Jahrhunderts. Göttingen 1951), de figyelmen kívül hagyta a büntetőjogot, amely szerinte csak a korabeli német büntetőjog rendszerében tárgyalható.

Nem véletlenül említettük több ízben a Budai Jogkönyvet E. munkáinak ismertetése során. A Budai Jogkönyvnek központi szerepe van a magyarországi városi jog szempontjából, de jelentőségét csak akkor fogjuk látni, ha majd ismerjük középkori városaink, elsősorban tárnoki városaink jogéletét, ha majd korszerű kiadás alapján feldolgozható lesz a városi tanácsok jogszolgáltatása. Sopron városnak az E. munkáiban tárgyalt időszakra vonatkozóan például két kiadatlan ítéletkönyve (Gerichtsbuch) van, de van más, ilyennel rendelkező középkori városunknak is. A budai városi jog jelentőségét az országos fejlődés szempontjából középkori városaink jogéletének korszerű ismerete nélkül nem ítéltjük meg.

E. kötetei alapos, megbízható munkáról, széleskörű ismeretekről tanúskodnak. Legjellemzőbb erre: visszautasította egyes bírálóinak azt a kívánságát, hogy a szövegkiadásban alkalmazza gyakrabban és bátrabban a modern interpunkciót. Nem kell bővebben magyaráznunk, hogy éppen középkori nemzeti nyelvű jogi szövegekben milyen helyénvaló a szerző óvatossága. De feldolgozásaiból hiányzik a társadalom szerkezetének figyelembevétele: mintha nem volnának osztályok, rétegek, ezek harca egymás ellen, nem volnának társadalmi feszültségek, mintha nem volna fontos, ki kinek a számára hozza meg ítéletét.

Mollay Károly

Weizsäcker, Wilhelm : **Geschichtliche Wechselwirkungen deutsch—slavischen Rechtsdenkens.** Zeitschrift für Ostforschung 5 (1956) 161—180. old.

A német és a szláv jogi gondolkodás kölcsönhatásainak kérdése izgalmasan érdekes probléma a magyar kutató számára is, ezért nagy várakozással veszi kezébe Weizsäcker cikkét, voltaképpen egy kongresszusi előadás szövegét. Hamarosan azonban keserűen csalódik várakozásában; a szerző nemcsak keveset nyújt, hanem alapjában hamis szemlélete meggátolja a kérdés helyes megközelítésében is.

A német jogi gondolkodás kiindulópontja — a közösség tudatából merített, íratlan jog — közös a szlávokéval. Itt is az a jog, ami helyes (pravda < pravo), de a germán közösség ítéletmondása (Rechtsfindung) helyébe az uralkodó bíraskodása lép a cseh mondavilágban (Krok,